

SELDŽUK
ALTUN

VIZANTIJSKI
SULTAN

Prevela sa turskog
Biljana Jaren

■ Laguna ■

Naslov originala

Selçuk Altun

BIZANS SULTANI

Copyright © 2011 Selçuk Altun - Kalem Agency

Translation copyright © 2023 za srpsko izdanje, LAGUNA

VIZANTIJSKI
SULTAN

Predgovor

Civilizacija koja je naknadno nazvana vizantijskom postavila je osnove modernog življenja. Pisanje *Vizantijskog sultana* bilo je za mene poput obaveze. Između ostalog, namera mi je bila i da osudim dvoličnost Zapada prema Vizantiji.

Kada su me zamolili da napišem predgovor za prevod *Vizantijskog sultana* na srpski, na pamet mi je prvo pao svetski poznat istoričar Georgije Ostrogorski (1902–1976). Rođen je u Sankt Peterburgu, ali je za svoju domovinu odabrao Srbiju. Pored toga što je četrdeset godina proveo na Beogradskom univerzitetu, ovaj istoričar svetskog glasa, jedan od najvažnijih u svojoj oblasti, osnovao je Vizantološki institut Srpske akademije nauka i umetnosti. Odbivši mnoge ponude da pređe na svetski poznate, „brendirane“ univerzitet, učestvovao je u obrazovanju mnogobrojnih kvalitetnih srpskih vizantologa. Njegova *Istorija Vizantije* poslužila mi je kao vodič u toku pisanja ovog romana.

Ove godine navršava se šest decenija od prvog prikazivanja drame *Čekajući Godoa*, remek-dela Samjuela Beketa (1906–1989). Ljudi se već godinama bore sa većitim

pitanjem: Ko je Godo? Zašto nije došao? U romanu *Vizantijski sultan* možete naći moj odgovor na to pitanje (Godo je, u stvari, sama pozornica). Detaljnije o mom viđenju ovog problema možete pročitati u časopisu *Društva Samjuela Beketa* (*The Beckett Circle*, volume 35, No. 1).

Ovom prilikom želeo sam da vas podsetim na dva velika, Ostrogorskog i Beketa.

Izuzetno mi je drago što će moj roman, nakon engleskog i francuskog, biti izdat i na srpskom jeziku. Iskreno zahvaljujem svima koji su učestvovali u ovom projektu,

Seldžuk Altun

Ako ga ispijem, biću ubijen
Ako ne pijem, umreću.

K.

ALFA

Čim bih izgovorio svoje ime, dodao bih i njegovo značenje na arapskom i postideo bih se ako bi neko pogrešno izgovorio poslednji slog. Kad bih je pitao o tome, baka bi procedila: „To je ime tvog pradede.“ Moji preci su počeli da se bave spoljnom trgovinom u Trabzonu i na kraju su postali najimućnija porodica na Crnom moru. Umorio sam se od slušanja kako su dedovi „usijanih glava“ posle Krimskog rata straćili naše bogatstvo.

Kada se majka upisala na Istanbulski univerzitet nakon što je završila srednju školu u Trabzonu, deda je to poslužio kao izgovor da pređu u Istanbul. Pa ipak, osim poslova vezanih za porodičnu zgradu u naselju Galata i poslovni prostor u Šišliju, nije joj bilo dopušteno da se bavi advokaturom. To što se njihova mezimica zaljubila u podstanara Amerikanca, izazvalo je žestok sukob između dede i bake. Majka se ipak, uz dedin blagoslov, udala za Pola Heketa, predstavnika jednog međunarodnog poslovnog časopisa. Ja sam došao na ovaj svet sledeće godine, u jednoj privatnoj bolnici tačno na sedamdeset koraka od naše kuće. Deda je

preminuo kada sam imao dve godine, a samo četiri meseca nakon toga razveli su mi se roditelji. Pol Heket se vratio u svoju domovinu i nikada se više nije javio, a mi smo se preselili kod bake, u susedni stan.

Razlog preranog razaranja našeg porodičnog gnezda bila je veza Pola Heketa sa jednom privlačnom Kanađankom. Imao sam osam godina kada mi je domar, uz bakinu dozvolu, poverio ovu informaciju. Kada bi me jutrom majka videla, uvek bi se trgla. Ta odbojnost trajala je sve dok nije stigla vest o smrti Pola Heketa. Stari psiholog Jevrejin kod koga su me vodili zaklinjao se da je to samo uslovni refleks moje majke prema bivšem mužu.

Živeli smo zajedno dok nisam završio srednju školu. Kućni red je bio pod bakinom kontrolom, a majka i ja smo se ponašali kao jogunasta deca. Nakon što joj je muž preminuo, baka je otišla na hadžiluk. Kad god bi joj se neko obratio sa „Hadži Ulvije“, energično bi zavrтела brojanicu. Imala je blago lice. Nije propuštala stare turske filmove na televiziji. I mene je zarazila tim starim filmovima, koje sam gledao samo da bih čuo kako ona proklinje negativce i to nazivajući ih pravim imenima glumaca. Da bih se dodvorio baki, koja je bila gruzijskog porekla, klanjao sam namaz* za bajram, na početku i na kraju Ramazana. Sa prozora toaleta, koji je baka dekorisala u orijentalnom stilu, videla se i palata Topkapi. Hadži Ulvije bi me uvek upozoravala: „Nikada ne gledaj u Palatu dok vršiš veliku nuždu.“ Zbog tog upozorenja, godinama nisam smeo bučno da ispuštam gasove u toaletu.

Na moje pitanje: „Pa zar nema nijedne fotografije mog oca?“, baka bi oštro odgovorila: „Ako hoćeš da vidiš tu bitangu, pogledaj se u ogledalo!“ Ali zahvaljujući tom mom

* Namaz – obredna molitva muslimana. (Prim. prev.)

beskorisnom ocu bar nisam nasledio majčine izbuljene oči, kovrdžavu kosu i konjsko lice. Majčina ružnoća kao da je rasla kad bi pokušala da se dotera. Za nju je bilo potpuno prirodno da ne izlazi iz salona lepote. Bila je ambiciozna i znala šta hoće: odlična kombinacija prepredenosti i tajanstvenosti. Kao da joj dvanaest podstanara u zgradama i trideset četiri u poslovnim prostorima nije bilo dovoljno, kupila je za male pare još tri zgrade u susednoj ulici.

Nikada mi nije kupovala igračke, pravila rođendanske zabave niti mi je pomagala u školskim obavezama. Neko vreme sam živeo u uverenju da se ona time sveti bivšem mužu. Kad bi mi zatrebala pomoć u učenju, požurio bih kod „Gospodara Galate“ Euđenija Đenijalea. Ovaj Levantinac koga su došljaci iz Anatolije zvali „Čiča Engin“ bio je penzionisani profesor istorije umetnosti. Od tog mudrog čoveka, koji je otkad znam za sebe izgledao kao da mu je šezdeset godina, naučio sam kako da proučavam enciklopedije, stavku po stavku, da memorišem rečnike, da prepoznam različite arhitektonske pravce na osnovu fasada napuštenih kamenih građevina, da naređujem moru i da postavljam zagonetke nebu.

Te godine kada je trebalo da pođem u školu, Euđenio mi je poklonio punjenog vodomara, i sve ostale igračke su mi odjednom postale potpuno nezanimljive. Ptici dugačkoj dvadeset centimetara, oštrog kljuna, belog vrata, blistavoplavih leđa i repa i tamnozelenih krila, na ko zna čiji nagovor, dao sam ime Tristan.

Od svih zgrada u Ulici Hadži Ali, *Ispilandit* je bio najočitiiji. Umorne okolne zgrade kao da su se oslonile na njegova ramena, a one preko puta kao da su mu se naklonile tako da je sve ličilo na neku crkvenu misu. Mi smo oduvek stanovali u dva prostrana stana na najvišem spratu te kamene

građevine. Kad god bih pritisnuo dugme za sedmi sprat u starinskom liftu, znao sam da ću osetiti neku svežinu na licu. Svakoga ko bi zakoračio u našu dnevnu sobu preplavio bi pogled na more, sve od Bosfora do Zlatnog roga i silueta sa vizantijskim i osmanskim građevinama u prvom planu. Ta maglovita panorama bila je moje igralište. Čim bih završio domaći, zalepio bih se za prozor i upravljao morskim saobraćajem pomoću nevidljivog daljinskog upravljača. Mramorno more bih pretvorio u jezerce i zamišljao ljubavne priče između šlepera, brodića, ribarskih čamaca i putničkih brodova na njemu. Kada bi se sunce nadnelo nad more poput kakvog reflektora, započeo bih rat između dve grupe talasa. Ime vojske koja je napadala prema Bosforu bilo je Marmara, a ime pobunjeničke grupe nasuprot njoj Aramram*. Dok bih ja oživljavao sve dramatične posledice tog rata, jadničak Tristan bi mi drhtao u krilu.

Galebovi su prirodni ukrasi građevina na Galati, od kojih je najmlađa stara sto pedeset godina. Uprkos Tristanovom protivljenju, zavoleo sam jednog zdepastog galeba koji je često navraćao na našu terasu. Kada sam jednog dana video da taj moj galeb, kome sam dao ime Ali, jede sopstveni izmet, naljutio sam se na njega i postao vegetarijanac. Kad bih se zaželeo kule Galate, koja je za mene bila poput amajlije, samo bih potrčao do kuhinje. Razmaknuo bih čipkane zavese i taj sedamdeset metara visok cilindrični spomenik zakoračio bi ka meni. Čim bih se našao oči u oči s kupastim krovom Kule, poželeo bih sladoled u kornetu. Izgubio sam nadu u tursku književnost i umetnost jer se nijedan pesnik niti slikar nije bacio sa balkona Kule. Dok sam ja durbinom tražio tajanstvena lica, vodič obučen poput robota objašnjavao bi

* Marmara – Mramorno more. *Aramram* je ista reč čitana otpozadi. (Prim. prev.)

umornoj grupi turista da je Kulu sagradio vizantijski car Justinijan 528. godine od drveta, da su je Đenovljani 1348. godine ojačali kamenim blokovima, a Osmanlije 1510. godine renovirale. Posmatrao sam je, kamen po kamen, i uvek mi se činilo da prolazim kroz vremenski tunel i krećem u trodimenzionalne safarije. Euđenio je govorio da je „kula Galata posrednik između Vizantije i Osmanskog carstva“.

Sa mojim duhovnim ocem, većitim neženjom Euđeniom Denijaleom, upoznao sam se preko Alberta. Sve do univerziteta, Alberto Longo i ja pohađali smo iste škole. On je živio sa majkom i starijom sestrom Elsom u istorijskoj građevini Dogan i bili su Euđeniove komšije. Albertov otac, poreklom Italijan, napustio je njegovu majku, poreklom sa ostrva Hios, i nastanio se u Melburnu. Ipak, Alberto je bar leti provodio po mesec dana sa ocem, koji je bio kapetan jahti. Njegova majka radoholičarka bila je direktor finansija u nekom hotelu i uvek bi se smejala kada bi mi ime izgovorila unazad. Zelenooka Elsa, dve godine starija od mene, bila je moja prva ljubav. Mislio sam da i ona gaji ista osećanja prema meni jer bi me uvek uhvatila podruku dok idemo u bioskop i štipkala me za obraz. Te godine kada je trebalo da krene u srednju školu, otputovala je kod tetke u Đenovu, otkrila lezbejstvo i preselila se u Veneciju.

Odmah sam zavoleo osnovnu školu Okčumusa, koja se nalazila na dvesta dvadeset dva koraka od naše kuće. Bilo je nečega teatralnog u njenom držanju, kao da izaziva na dvoboj ostatak tog strmog sokaka. Pokušavao sam da impresioniram baku time što sam bio najbolji đak u osnovnoj školi i da osvojim nezainteresovane srednjoškolke pohvalnicama koje sam dobijao (bezuspešno). Posle Else, nisam se ponovo zaljubio. Nije bilo čak ni flerta od koga bi mi se zavrtelo u glavi. Gnušao sam se muškaraca koji su izigravali

čak i dvorske lude da bi osvojili devojke, ali naročito sam se plašio odbijanja. Baka, koja je smatrala da sam i previše ponosan, samo bi mi rekla: „Plju-nu-ti deda.“

Kada sam krenuo u Austrijsku gimnaziju, na sto pedeset pet koraka udaljenosti, Euđenio je samo prokomentarisao: „Ima dobro da naučiš nemački i engleski“ i začutao. Tih godina bilo je u modi upoređivati škole sa zatvorima; po meni, moja škola više je ličila na one grandiozne bolnice koje smo vidali u epskim filmovima. Čudio sam se onima koji su se plašili učenja stranih jezika; svaka nova reč koju bih naučio kao da je otvarala još jedno polje zagonetnog mozaika u mojoj glavi, što mi je još više raspaljivalo znatiželju. Herr T. B., moj omiljeni profesor, u svakoj prilici citirao je neku mudru izreku Elijasa Kanetija. Kad me je naučio da igram šah, rekao mi je: „Neću da snosim odgovornost ako postaneš zavisnik od ove igre.“ Takođe mi je rekao: „Ti si prirodan poliglota“, i ja ga nisam obrukao; kada sam maturirao, na sto jedanaestu godišnjicu škole, znao sam i italijanski i francuski, a naučio sam i nešto osmanskog da bih mogao da rastumačim natpis iznad presušene česme kraj kule Galate.

Nagovorio sam baku da mi kupi enciklopediju *Britaniku* na turskom pod izgovorom da je to obavezna lektira za školu. Njena dvadeset dva toma čitao sam red po red, pet strana na dan, i završio tačno za osam godina. Bio sam u osmom razredu i baš sam proučavao stavku „Entomologija“ kad su se vrata moje sobe ceremonijalno otvorila. Sarkastičan osmeh na Akilinin usnama probudio je sumnju u meni.

Kad je izgovorila: „Umro ti je otac“, u glasu joj je prevladavala neka opuštenost pomešana sa saučešćem.

Dok sam sa sumnjom čitao rečenicu: „Pored više od 700.000 proučenih vrsta insekata, postoji bar još toliko vrsta koje do sada nisu identifikovane...“, pitao sam se kako je saznala tu vest.

„Kako?“, to je bilo sve što sam izgovorio. Kad je odgovorila: „Jedi grožđe i ne pitaj iz kog je vinograda“, osetio sam kako mi se leđi krv.

Vest o očevoj smrti bila je povod za naše pomirenje. Nakon toga osećala se opuštenije i nije se više pretvarala da joj je stalo do majčinstva. Stavila mi je do znanja da ako ikad osetim potrebu, imam stariju sestru na koju mogu da se oslonim, i ja sam joj oprostio.

Dok bismo se Alberto i ja spuštali sa Galate u Tophane, osećali bismo neku prijatnu napetost kao da smo se prikradali u susedni grad. Kafić *Nezih*, koji se nalazio baš na granici između ova dva kraja grada, bio je izvor mnogih ludorija u našim srednjoškolskim danima. Da bismo ušli u taj zagušljivi prostor koji je mirisao na duvan i ustajali čaj, morali smo podmititi konobara. Čim bismo tom tupanu tutnuli u ruke paklicu cigareta, uzbuđenje je počinjalo. Vozači, penzioneri i nervozni besposličari navučeni na kocku i klađenje činili su stalnu postavu *Neziha*. Dok smo Alberto i ja igrali tablič, potajno smo se nadali da ćemo biti svedoci neke spektakularne tuče. Jednom je jedan pripit mladić zbog nečega potpuno nebitnog krenuo ka našem stolu uz povik: „Kauriska* kopilad sa Galate, šta tražite ovde!“ Srećom, iznenada se među nama pojavio snažan čovek od tridesetak godina. Povukao je napadača za uvo, odvuкао ga do vrata i izbacio. Tako smo se upoznali sa plavokosim Iskenderom Elbasanom poznatim po nadimku Arnaut. Saznali smo da je Iskender-abi** napustio tastovu kuću u Bakirkoju nakon što mu je žena preminula

* Kaurin – pogrdan naziv za nevernika, tj. nemuslimana. (Prim. prev.)

** U doslovnom prevodu, *abi* znači stariji brat, ali se među prijateljima često koristi kao izraz poštovanja. (Prim. prev.)

zbog neke komplikacije na porođaju, i da se, ko zna zašto, nastanio u Galati. Nikad nisam bio u prodavnici srebra na Kapali čaršiji čiji je Iskender bio suvlasnik. Podsmevao sam se stalnim gostima *Neziha* koji su pričali da se bavi švercom antikviteta. Bio je dobar slušalac i izgovarao je reči pažljivo, jednu po jednu, sa došljačkim akcentom. On me je prvi uveo u pravu kafanu i on je našao medicinsku sestru slovenskog porekla sa kojom sam imao prvo seksualno iskustvo. Jednog dana, Iskender-abi se preselio u prizemlje zgrade Indigo preko puta nas. Postao je moj zaštitnik i čuvar mojih tajni. Akile bi za njega rekla: „Boemski vitez sa Galate.“

„Vizantija je naselila Đenovljane na Galatu da bi obezbedila logističku podršku gradu. Mi smo poput čestice koja se pre 800 godina odvojila od jezgra Đenove i pripojila Konstantinopolju“, govorio bi Euđenio. Možda zbog toga nisam bio iznenađen kada sam konačno video Đenovu i osetio neku bliskost. Galata je bila kraj grada u kojem je živeo imućniji manjinski deo stanovništva. „Kada smo se doselili, kraj je više ličio na stecište duhova“, pričala bi baka. Prvi koji su doneli neku živost bili su došljaci sa istoka koji su se nastanili u polunapuštene kamene kuće na Galati. Devedesetih godina počele su da dolaze do izražaja estetske vrednosti i prednosti ovog kraja grada. Prvo su to bili strani predavači iz okolnih privatnih škola, a za njima su i pisci, slikari, umetnici i svi drugi koji su smatrali da poseduju boemski duh prosto opseli kamene građevine koje prkose vremenu. (Nova polja u mozaiku možda nisu ništa dodala, ali bar nisu poremetila prirodno stanje stvari.)

Vlasnik bifea *Tigris* u Ulici kule Galate bio je neki Devran iz Dijarbakira. Pričalo se da je bio osuđivan zbog svojih ideoloških stavova i da je tokom pet godina u zatvoru bio izložen svakakvom mučenju. I on sam je bio svestan da

mladi dolaze u njegov bife upravo zbog te priče, a ne zbog jednolične hrane koju su služili. Levo od ulaznih vrata bio je okačen jedan pano na kome je pisalo „Iskra“. Devran-abi bi na tom panou objavljivao citate poznatih socijalista i preporučivao ozbiljna štiva i knjige poezije. Jedna knjiga koju je preporučio uspela je da me ponovo približi svetu poezije, od koga sam odustao još u srednjoj školi. Zbog knjige *Od čežnje za tobom istrošio sam svoje okove*, Ahmeta Arifa, započinjao sam dane čitajući poeziju. Zbog knjige *Od čežnje za tobom istrošio sam svoje okove* osnovao sam kutak za poeziju. Kad bih se udubio u poeziju, osećao sam zadovoljstvo koje pruža uspešno rešen matematički problem. Klizao sam se na šahovskoj tabli od ko zna koliko polja, okačenoj na nebeskom svodu. U poeziji bih našao potpunu tišinu i ako bi u tim trenucima neko ušao u moju sobu, pa čak i ako je to bila baka, grubo bih reagovao. Uzbudivao me je rafinirani erotizam u pesmama narodnog pesnika Karadžaoglana iz sedamnaestog veka. Skrivao sam čak i od Iskender-abija da sam masturbirao uz neke stihove tih pesama. Pesme koje sam napisao u srednjoj školi pokazao sam samo Seldžuku Altunu. On je bio Euđeniov prijatelj i za njega je bila važnija ljubav prema knjigama nego samo pisanje knjiga. Kada je kazao: „Ne može se reći da je beznadežno“, rešio sam da se ipak okušam kao prevodilac. Moji probni prevodi Montalea i Kavafija izgledali su mi kao unutrašnja strana svilenog tepiha. Euđenio me je utešio rečima: „Ako duše tih pesnika neće da sarađuju s tobom, šta im možeš?“

Agencija za nekretnine pokraj bifea *Tigris* nekada je bila časovničarska radnja u vlasništvu Panajota Stiljanidisa. Dok sam išao u osnovnu školu, majstor Panajot je imao sedamdesetak godina i radio je sam u radnji. Bilo je to vreme kad skoro niko više nije slao satove na popravku. Stari majstor

bi se po ceo dan bavio nekim satovima koje bi mu poslali iz antikvarnica. Otkako je saznao da smo poreklom iz Trabzona, zvao me je „grčko seme“*. Radovao sam se kada bi mi dopustio da ga gledam dok radi. Uzbudivao me je neprestani duel između antičkog zida radnje i stonih satova. Kada bi majstor stavio monokl na oko i uzeo u ruku posebnu vrstu pincete, zadržao bih dah. Popravka unutrašnjosti sata, koji je meni izgledao kao komandna tabla aviona, pomoću obične pincete, činila mi se podjednako neverovatno kao oživljavanje egipatskih mumija. Majstor bi se zakikotao kad bih se ja uspaničio zbog najprostijih „donesi-odnesi“ uputstava. Nasred stola je stajao jedan antikvarni francuski sat. Otvorenih usta pratio sam šarenu mehaničku pticu u metalnom kavezu koja se svake sekunde klatila levo-desno. Pet dana nakon što mi je poklonio taj sat, koji je nasledio od svog oca, srce majstora Panajota je stalo dok je radio u svojoj radnji. Nije imao dece i bio je poslednja karika u nizu četiri generacije časovničara Stiljanidisa. Supruga je nakon njegove smrti proдалa stan mojoj majci i vratila se na ostrvo Hios sa preostalim satovima svoga muža. Na natpisu koji se nalazio između kule Galate i česme Bereketzade stajalo je:

„Isak Ruso (1672–1747)

Poznati dvorski umetnik

Otac filozofa Žan-Žaka Rusoa

Živeo je na Galati između 1705. i 1711.“

Dok bih prolazio ispred tog natpisa, činilo mi se da ću začuti Panajotov glas kako me doziva: „Grčko seme!“

* Na obali Crnog mora, naročito oko Trabzona, sve do 30-ih godina prošlog veka živeli su Grci. Dosta njih je kasnije primilo islam i asimilovalo se. (Prim. prev.)

Kada bi me pitali šta ću biti kad porastem, odgovarao bih da ću biti časovničar. Na bakino pitanje šta ću studirati, odgovorio bih: „Semiologiju“ i začutao. Moj ideal je bio da postanem učenik Umberta Eka na Bolonjskom univerzitetu. Kad je saznala da semiologija proučava jezik znakova, Hadži Ulvije me je upitala: „Sine, jesi ti kako treba?“ Uz majčinu preporuku, predočila mi je dve opcije: ako izaberem inženjstvo ili menadžment, ona će me poslati da se školujem u Americi. Uz pomoć Euđenija, koji je doktorirao na Berkliju, konkurisao sam na nekoliko univerziteta. Na nagovor Seldžuka Altuna, na tu listu sam dodao i elitni univerzitet Kolumbija. Pismo koje je potvrđivalo moj prijem na Ekonomski fakultet univerziteta Kolumbija pročitao sam, u razmaku od nekoliko sati, tri puta tog dana.

Tek kasnije, kad sam popunjavao prijemni obrazac, shvatio sam da se moja nova škola nalazi u Njujorku. Tokom četiri godine studiranja činilo mi se da proživljavam gradsku enciklopediju, stavku po stavku. Shvatio sam da u čarima Njujorka uživaju samo bogataši i odvažni sirotani, dok se većina nas u sredini zadovoljava filozofijom prosečnosti.

Da li sam se tokom tih godina promenio ja ili moja domovina? U avionu na relaciji Njujork–Istanbul sa strahom sam razmišljao o talasu površnosti koji će me preplaviti kad stignem. Za većinu mojih sugrađana promašen penal njihovog omiljenog fudbalskog tima bio je mnogo važniji od aktuelnih problema korupcije u svim oblastima. Većina njih ne čita čak ni novine, ali se zato udubljuju u besmislene televizijske serije. Imao sam dosta predrasuda i prema njima i prema skupštini koju su oni izabrali.

Pa ipak, čim sam diplomirao, vratio sam se u svoj grad. Mislio sam da ja lično mogu sniziti taj procenat površnosti. Zaposlio sam se u jednoj velikoj banci u odseku za

upravljanje kapitalom. Nisam mogao da podnesem rasipne činovnike i neotesane šefove. U stvari, nije mi se dopalo da primam naređenja. Kada sam nakon samo mesec dana dao otkaz, bio sam siguran da će baka reći: „Plju-nu-ti deda.“

Nakon toga, rešio sam da se okušam u akademskim vodama u oblasti ekonomije. Hadži Ulvije je volela zvučne titule poput: guverner/general/profesor. Pod uslovom da na kraju postanem profesor, ponudila je da finansira moje dalje školovanje u inostranstvu. Profesor Asel Farhi, potomak jedne istanbulske porodice sa Balata, bio mi je omiljeni profesor na Kolumbiji i razlog što sam za doktorske studije izabrao *School of Economics* u Londonu, gde je i on predavao. Primljen sam počevši od zimskog semestra, tako da sam imao još tri meseca do početka programa. Prvo sam otišao u Italiju na dva meseca. Posetio sam Elsu, koja je radila kao upravnica jedne galerije u Veneciji. Živela je sa jednom slikarkom u kući koja je podsećala na uklete dvorce i mirisala na razređivač za boju. Rekla mi je da podsećam na mediteranske antičke plemiće. „Na onu vrstu muškaraca koje žene od sveg srca žele da unište“, dodala je.

Posetio sam i Alberta, koji se odselio u Australiju čim je završio srednju školu. Predavao je hemiju u jednoj srednjoj školi u Sidneju. Njegova supruga je bila šest godina starija od njega i radila je u kadrovskoj službi jedne bolnice. Jedva sam izdržao nekih nedelju dana u njihovoj beživotnoj kući. Sam-samcijat, otišao sam vozom čak do Adelejda. Tamo sam se dva dana odmorio u nekom udaljenom staničnom mestu, samo zato što se zvalo Ararat.

Posle Sidneja, odleteo sam u Aleksandriju, svoju poslednju destinaciju na ovom putu. Tamo sam obišao mesta na kojima se Kavafi skrivao i odrecitovao sam njegovu pesmu čiji je naslov bio na turskom – „Leptotica sveta“. U Istanbul

sam se vratio sredinom jeseni. Po povratku, bio sam primoran da odem na svadbu jednog druga iz srednje škole, gde sam se poprilično dosađivao. Zbog jeftinog vina koje su služili na prijemu, zbolela me je glava. Pre povratka kući, seo sam na jednu klupu ispod Kule i procaskao sa dečicom poreklom sa istoka Anatolije. Nisam uspeo da ih impresioniram nabranjanjem opština i naselja iz njihove postojbine. Uživajući u tišini te prijatne noći, ustao sam sa klupe u nadi da će me šetnja razbuditi. Hodao sam prateći blagi jesenji povetarac, koji me je doveo do jedne uličice toliko uske da ni bicikl ne bi mogao da prođe. Ispred polunapuštene zgrade u kojoj je svetlo gorelo samo na jednom spratu, plakala je devojčica od nekih sedam-osam godina. Bila je bosonoga i obučena u tanušnu trenerku koja joj je bila za broj manja. Tresla se kao trska, nisam mogao a da ne primetim lepotu njenih bisernih suzica. Sažalio sam se, skinuo jaknu i ogrnuo je. Ova tamnoputa devojčica maslinastih očiju bila je Hajal, ćerka Devran-abija. Dok je bila beba, sećam se da ju je pokojni otac često dovodio u bife. Bila je simpatična i umiljata: čim bi me videla, potrčala bi ka meni i obavila ruke oko mojih nogu. Devran je dve godine pre toga, dok sam bio u Njujorku, umro od raka. Žena mu se preudala za njegovog starog druga koga je Devran zvao prevrtljivcem. Hajal mi je rekla da joj je majka umrla u bolnici dan pre toga i da ju je očuh izbacio na ulicu.

Iako sam znao da niko neće otvoriti, pozvonio sam nekoliko puta na vrata tog ološa. Zatim sam se obratio jadnici koja je još uvek drhtala: „Hajal, dušo, večeras ćeš prespavati kod nas, a sutra ćemo već smisliti nešto da se otarasiš ovog alkoholičara.“ Podigao sam je na leđa, a ona je tamo još neko vreme jecala i na kraju zaspala. Kada sam osetio toplinu tog malog tela i otkucaje malenog srca, krenule su mi suze.

Svi su me znali kao dobro vaspitanog momka, ali to je bilo prvi put da zaista činim dobro delo. Majka je gledala neki zabavni program na televiziji kada sam se pojavio i izjavio: „Gospođo Akile, ova mala princeza je moja nova sestra.“ Sledećeg dana smo Iskender-abi i ja organizovali sahranu za Hajalinu majku. Sa očuhom smo se nagodili da nam preda starateljstvo nad devojčicom i da napusti Galatu, naravno uz novčanu nadoknadu.

Hajal je bila snažna na oca. Nastavila je život bez psihičkih problema uprkos svim traumama koje je preživela. Postala je oštroumna i privlačna mlada dama. Krenula je u Austrijsku gimnaziju i već postavila sebi cilj da postane pedijatar. Razdeljak nosi na sredini, jer se baš tako meni dopada. Baki se obraća sa „Hadži Nina“, a majci sa „Majka Akile“. Hajal i njena Hadži Nina idu zajedno na dedin grob, u banju Gonen i u Artvin u posetu bakinoj sestri. Da li je moguće da stari običaji i verovanja progone ljude od kolenke pa do kraja života? Hajal veruje da se ona neće udati sve dok se ja kao njen stariji brat ne oženim. Već je počela da se žali majci: „Majko Akile, ja ću zbog njega ostati usedelica!“

Tokom četvorogodišnjih doktorskih studija u Londonu, stanovao sam u zgradi odmah pored Britanskog muzeja. Od kuće do univerziteta pešačio sam tačno petnaest minuta. Zgrada od cigala podsećala je na igračku od lego kockica, i odmah kada sam se uselio, primetio sam na ulazu tablu na kojoj je pisalo da je u toj zgradi živio dobitnik Nobelove nagrade Bertrand Rasel. Za vreme jednog bajrama, u goste su mi došle majka i Hajal. Hajal je insistirala da je odvedem u londonski zoološki vrt, što sam i uradio. Pre toga nisam nikada bio čak ni u cirkusu, jer sam sve to doživljavao kao

simbol ropstva. Da li se to zaista desilo ili sam samo sanjao? Mlada lavica mi se zagledala pravo u oči. Strpljivo smo pogledima proučili jedno drugo, a onda se ona približila ivici kaveza i ispružila glavu, kao da hoće da je pomilujem. Njena porodica me je posmatrala sa puno razumevanja, činilo se kao da čekaju na moje naređenje da nekoga napadnu. Tigrovi i panteri su me pozdravljali izdaleka mašući repovima. Sledećeg meseca sam ponovo otišao da ih vidim i ponovo su me dočekali kao svoga. Plemenite vrste iz porodice mačaka umeju da prepoznaju istinskog prijatelja kada ga vide, pomislio sam i sa čežnjom se setio mog Tristana. Zahvaljujući Tristanu, znao sam latinska imena na stotine ptičjih vrsta. Kad baka nije htela da mi kupi akvarijum, bombardovao sam je nabranjem svih dvadeset sedam vrsta ajkula koje se mogu naći u našim morima. Što sam bolje poznao ljude, to sam više poštovao životinje. Voleo sam malu decu, posebno umiljate slinave devojčice. Ponekad sam izlazio na Trg Tunel samo da bih dao nešto para deci koja su tamo prosila. Baka je govorila: „Ako ja ne ostavim sve što imam Centru za nezbrinutu decu, sigurna sam da ćeš tu ludost ti sprovesti.“

Već šest godina, dvaput nedeljno predajem na Bosforškom univerzitetu. Kada sam prošle godine uznapredovao do titule docenta, baka me je pitala: „A šta ti sad to znači?“ Pokušao sam da joj objasnim da ako je profesor general počinu, ja sam sada pukovnik. „Ako je tako, onda alal vera!“, odgovorila je.

Jednom nedeljno počeo sam da idem na univerzitet Has jer mi je šetnja ka toj nostalgичnoj građevini na Zlatnom rogu uvek prijala. Studenti, koji će čim zarade prve pare izgubiti svu svoju naivnost, obraćali su mi se sa „profesore“, što mi je grejalo srce. Preostalim danima čitao sam poeziju, proučavao semiologiju, igrao šah ili pravio sudoku ukrštenice.

Kada bih zbog nečega izašao u grad, plašile bi me visoke ružne zgrade koje su se uzdizale poput avetinja i žalio sam užurbane ljude koji su podsećali na robote obučene u farmerke. Kao što sam priznao i Tristanu, bio bih spreman da se borim za nekog pristojnog kandidata koji bi ovu zemlju uspeo da izvuče iz kolotečine i površnosti u koju pada. Osim toga, nisam video nijedan razlog da napuštam Galatu.

Prvog leta po povratku iz Njujorka preselio sam se u prazan stan moje majke i postao bakin prvi komšija. Stan sam napunio antikvitetima iz starih vila sa Galate. Moj radni sto, udobna fotelja, toaletni stočići i statue, svi su mi bili kao članovi porodice. Kada je Euđenio čuo da sam te predmete predstavio Tristanu, rekao mi je da sam ja jedini animista koga je ikada upoznao. Na zidove dnevne sobe na kojima već nije bilo polica za knjige pokačio sam karte i mape. Najznačajnije od svih umetničkih dela koja smo nasledili od nekog pretka (više ni baka nije sa sigurnošću znala kojeg), bila je mapa Sebastijana Minstera*, iz 1559. godine. Na gravuri koju je Hajal opisala kao strip sažet na jednom listu hartije, bio je predstavljen Istanbul i Galata pre dolaska Turaka. Sa gravure nije moglo tačno da se odredi sa koliko je strana Galata bila opasana zidinama, ali se naša kula, koja je ličila na nabrekli svetionik, jasno videla kraj jednog akvedukta.

Novcem koji sam na prevaru izvlačio od bake, uz obrazloženje da mi treba za školske knjige, skupio sam lepu kolekciju antikvarnih knjiga sa mapama. Da bih mogao detaljnije da ih proučavam, neko vreme sam pohađao kurseve latinskog. Na tim starim mapama nikada nisam naišao na ime grada koje nije u sebi imalo nečega pesničkog. Kad bih

* *Sebastian Münster* (1488–1552) – nemački kartograf i kosmograf poznat po delu *Cosmographia* iz 1544. godine, koje predstavlja najraniji opis sveta na nemačkom jeziku. (Prim. prev.)

se u neko od njih udubio, slovo po slovo, osećao sam da me neka sila uvlači u gradske zidine. Ta imena vodila bi me na poučne misije, kao da su htela da što jasnije proživim sve nesreće koje će čovečanstvo pretrpeti zbog grešaka pojedinaca. Kad bih im na šest različitih jezika rekao: „Ali ja sam samo kukavica“, rastužila bi se.

Alberto, koga je majka terala da svake večeri po pola sata sluša klasičnu muziku kako bi postao bistriji, prepisivao bi od mene u školi kad god je imao priliku za to. Mene je klasična muzika podsećala na ustrajne uspavanke, a pop muzika na konzervu mešanog povrća. Mnogobrojne radnje u kojima su se prodavali raznorazni muzički instrumenti nalazile su se u Ulici Galip Dede, koja je spajala Galatu i Ulicu Istiklal. Kada je Hajal čula da projurim tom ulicom kako bih izbegao nemuzikalne note instrumenata iz izloga, pitala me je: „Da li ti, brate, u isto vreme pokušavaš da nasmeješ ljude i da ih naterаш na razmišljanje?“ Vetar koji stalno kruži po lavirintu našeg kraja, krici galebova, trube brodića, molitva sa džamije, klepet zvona, smeh jedne devojčice, to su moje muzičke note. Prirodne i bez očekivanja. Ako mi duša poželi simfonijsku muziku, dovoljno je da krenem na du-ga-čak put.

Prihodi od stanarina uplaćivani su na bakin račun u banci. Nakon što se odbiju neizbežni troškovi, polovina preostale sume bila bi pretvorena u dolare, a polovina bi ostala u lirama*. Sav taj novac je uplaćivan na račun oročene štednje na koji smo nas troje bili ovlašćeni. Ipak, majci i meni nije bilo dopušteno da koristimo taj račun. Baka bi na moj račun svakog meseca uplaćivala sedam hiljada i petsto dolara; ta suma je određivana na osnovu plate premijera za tu godinu. Siguran sam da je majčino primanje računato na osnovu plate predsednika države. Hajal je morala da poljubi

* Lira – turska nacionalna valuta. (Prim. prev.)

bakinu ruku dok je uzimala svoj džeparac. Imao sam kolekciju ručnih satova i išao bih na tematska putovanja. Izvor moje slobode bila je činjenica da nisam imao za šta da štedim novac. Dok sam još bio student, pošteno sam proputovao Anatoliju da bih video sve njene tvrđave, istorijske mostove i svetionike. Išao sam u Ženevu da posmatram izloge časovničara, u Tarifu sam video kitove-ubice, u zalivu Druridž oazu ptica, u Omanu morske lisice, a u Odesi sam odigrao partiju šaha sa jednim šahovskim majstorom transvestitom. Dok sam uživao u pikniku sa Marijetom i Šalkom u rezervatu prirode Harnas u Namibiji, svi su bili iznenađeni jer nisam prepoznao ćutljivu damu iz naše grupe. Marijeta i Šalk bili su polupripitomljeni lavovi, a ispostavilo se da je dama sa očima boje ljubičica holivudska zvezda poznata pod imenom Anđelina Džoli.

Hajal voli da posmatra pecaroše na mostu Galata. Kada se posvađa sa dečkom, ja je pratim u tim šetnjama. Ako je verovati ovim čudnim zastavicama koje su radnici gradske uprave Istanbula pokačili po stubovima mosta, danas je dvadeset deveti maj 2008; petsto pedeset peta godišnjica osvajanja Istanbula! To znači da ću sutra napuniti trideset tri godine. Tradicionalne zastavice na mostu podsetiše me na rođendane koje nikad nisam proslavio. Oskar Vajld je rekao: „Posle dvadeset pete, svi su podjednako stari.“

Moram iz neke telefonske govornice pozvati madam Olgu, koja me zna pod imenom Engin sa Galate. Ne zato što imam običaj da vodim ljubav sa dve devojkice odjednom, već zato što sam joj čitao poeziju njenog zemljaka Josifa Brodskog, Olga, učiteljica u penziji, zove me „Moj sultane“.

BETA

Kada sam počeo da predajem, Eudenio mi je rekao: „Ne zaboravi da su studenti poput sveća koje su ti poverene na čuvanje.“ Nisam to zaboravio. Drhtava svetlost tih sveća grejala mi je srce. Na predavanjima nisam bio strog; kada bih osetio da je to potrebno, delio bih i tajne sa mojim studentima. Jednom godišnje ugostio bih ih u kuli Galati i proveo ih kroz lavirinte mog kraja. Tu i tamo, pokoja studentkinja napiše mi ljubavno pismo, ili mi zbog moje strasti prema poeziji moji učenici preporuče neku lepu studentkinju književnosti. Bilo mi je potpuno jasno da me poštuju i zbog mojih čestih putovanja na neobična mesta.

Plan je bio da petnaestog juna 2008. otputujem u prestonicu Eritreje. Hteo sam da se upoznam sa minimalističkom arhitekturom prestonice Asmare i da odigram partiju šaha sa Leom Puntom, koji se nastanio u tom gradu jer mu se svidelo njegovo ime. Kasnije je trebalo da se nađem sa kolegom sa doktorskih studija Džejsom Hilom u Dar es Salamu, pa da zajedno preko Serengetija krenemo u osvajanje Kilimandžara.

Dok sam otvarao koverat koji je kurir petog juna ujutru doneo, kao da sam osetio da ipak neću otići u Asmaru kako sam planirao. Tajanstvena pozivnica na ljubičastom papiru koja je sklznula iz koverta glasila je:

Poštovani gospodine,

Piše vam jedan prijatelj vašeg pokojnog dede. Ako je moguće, voleo bih da se nađemo sutra u 14.00 u hotelu Four Seasons, na Trgu Sultan Ahmet. Zamolio bih vas da na sastanak ponese i vašu mapu Kristofera de Bondelmontibusa i da je ne vadite iz rama. Moja ponuda nije vezana za tu mapu Konstantinopolja. Razlog našeg sastanka daleko je važniji od toga. Imam za vas vesti koje su bolje nego što možete i zamisliti.

Moj pomoćnik će vas čekati u holu.

Naš sastanak treba da ostane u strogoj tajnosti.

Uz duboko poštovanje,

Nikos Askaris

Ovu poruku ispisanu penkalom pročitao sam dva puta. Prvo što me je iznenadilo bio je ton preteranog poštovanja koji je preovladavao u pismu tog nazoviprijatelja mog dede. Taj ton me je pomalo plašio, jer je nagoveštavao neki teret koji ću na silu morati da preuzmem. Pre nego što sam sa zida skinuo mapu iz 1422. godine kaluđera iz Firence, Bondelmontibusa, i obrisao prašinu sa nje, pokušao sam da zamislim Askarisa, koji nije prevideo čak ni znak akcenta na mom imenu. Pogled mi je pao na prikaz kule Galate na toj izgraviranoj mapi ispod mat stakla. Zidine su opasivale ovaj kraj sa severa i zapada, kao da igraju kolo oko Kule, koja se našla u sredini. Vizantijski spomenici unutar gradskih zidina izgledali su poput uplašanih pešaka rasutih po šahovskoj

tabli. Pozvao sam hotel i tražio Nikosa Askarisa. Čoveku piskavog glasa sa druge strane žice rekao sam: „Zovem samo da mi potvrdite da na sastanku od mene nećete tražiti ništa protivno zakonima.“ Na besprekornom turskom i pravilno izgovarajući čak i drugi slog moga imena, Askaris me je delimično smirio: „Ne brinite, gospodine.“ Pažljivo sam upakovao malenu mapu i spremio se za sastanak. Odustao sam da pozovem madam Olgu. Odjednom sam poželeo da pročitam nešto od Jorgosa Seferisa. Uzeo sam sa rafa antologiju njegove poezije, nasumice otvorio i počeo da čitam.

„Stari prijatelju, šta tražiš?
Daleko od domovine
Ispod stranog neba
Nakon mnogo godina,
S duhovima prošlosti
Vratio si se iz tuđine.“

* * *

Kad god bih odlazio na Trg Sultan Ahmet, izranjao bih na različitim stanicama tunela prošlosti. Ovog puta našao sam se na Vizantijskom hipodromu u gužvi. Sve do Plave džamije pratili su me ti krici fanatičnih gledalaca konjskih trka...

Hotel *Four Seasons* kao da se pritajio na uglu trga. Izgrađena u prošlom veku da bi služila državnim poslovima, ova zgrada bila je poznata po tome što je jedno vreme u njoj bio smešten zatvor za političke krivce. Kada sam ušao u tihi hol hotela, krupan čovek s bradom stvorio se ispred mene. „Dobro došli, gospodine. Ja sam Teo Papas. Uz vaše dopuštenje, otpratiću vas do gospodina Askarisa“, rekao je na prilično dobrom turskom. Dok sam hodao za rumenim